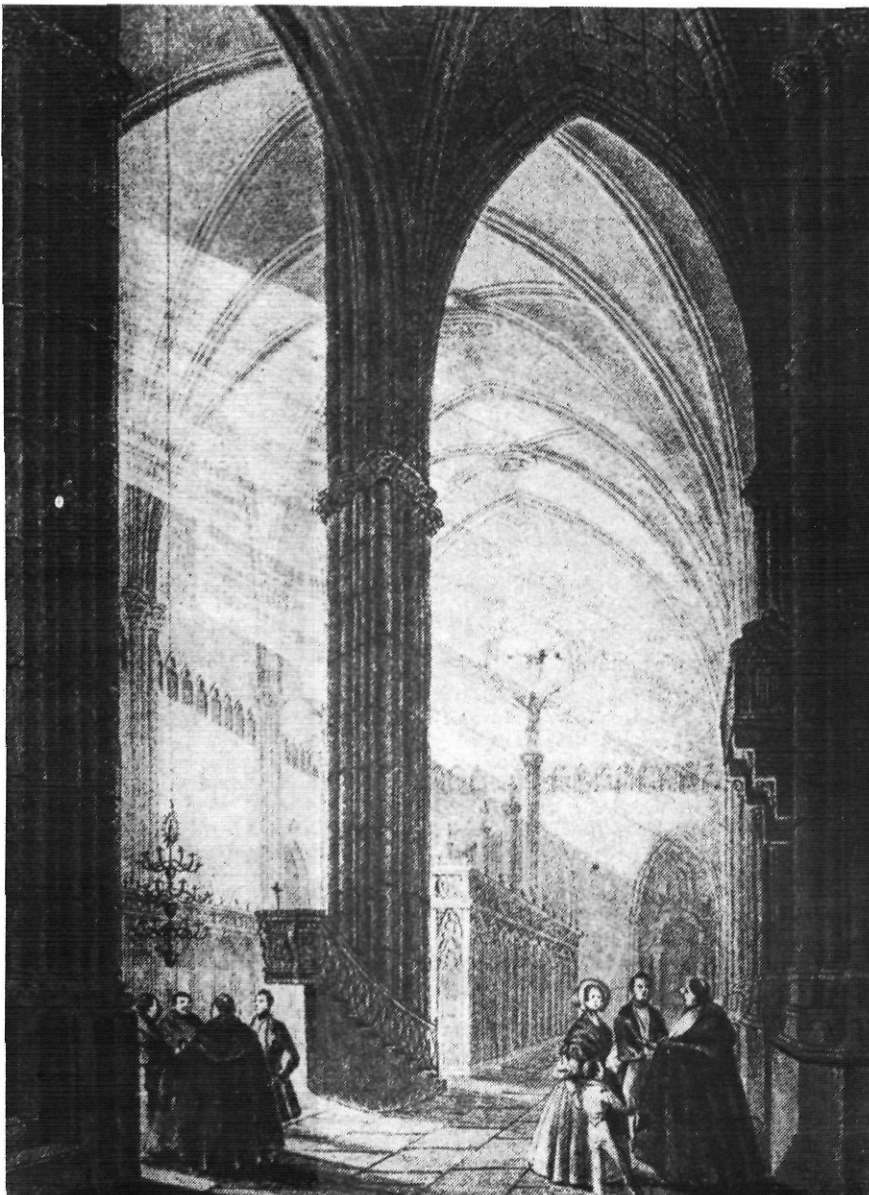

Pere Bes i Labet, un gironí singular del segle XVIII

L'interior de la catedral de Girona a l'època de Bes i Labet, segons un dibuix de Parcerisa.

DOLORS CONDOM I GRATACÒS

A la segona meitat del segle XVIII, entre els anys 1768 i 1771, surten de la impremta de Miquel Bro, del carrer de les Ballesteries de la nostra ciutat, dos llibres que pel seu contingut, per l'època i circumstàncies en què foren escrits, pel seu autor —un gironí— i, fins i tot, per les seves característiques tipogràfiques, mereixen ésser trets de l'oblit i ésser avaluats com els correspon. La llengua en què són escrits és la castellana —pensem en la Reial Cèdula del 1768—, i les designacions que figuren en les respectives portades són les següents ¹:

ARTE POETICA de Quinto Horacio Flacco escrita a los Pisones. Traducida al idioma español, è ilustrada con Notas de Erudición. Dirigida a los señores Candidatos de Rhetorica, i principalmente de Poesia. Dedicada al Príncipe de los Apostoles, i Cabeza de la Iglesia San Pedro. Por Pedro Bés, i Labèt. Natural de Gerona. Cursante del segundo año de Philosophia Thomistica.-Gerona: Por Miguel Brò, Impresor, i Librero, en la calle de las Ballesterias.

BUCOLICAS de Publio Virgilio Maron, con la Ecloga a la muerte del Poeta Jayme Vannier² y Esplicacion de su primer Libro. Traducido todo en lengua castellana. Por Pedro Bes, i Labèt natural de Gerona.-Gerona: Por Miguel Brò, Impresor, y Librero³.

ARTE POETICA

DE QUINTO HORACIO
FLACCO

ESCRITA A LOS PISONES.
TRADUCIDA AL IDIOMA
Español, è Ilustrada con Notas
de Erudicion.

DIRIGIDA A LOS SEÑORES
*Candidatos de Rhetorica, i prin-
cipalmente de Poesia.*

DEDICADA AL PRINCIPE DE
los Apostoles, i Cabeza de la
Iglesia San Pedro.

POR PEDRO BÈS, I LABET, NATU-
ral de Gerona, Cursante del segundo
año de Philosophia Thomistica.

(S) (S) (S) (S) (S) (S) (S) (S) (S) (S) (S) (S)

GERONA: Por MIGUEL BRÒ, Im-
presor, i Librero, en la calle de
las Ballesterias.

"Arte poética" és un
opuscle en vuitè,
imprès a Girona,
amb 13 fulls liminars
i 128 pàgines.

Per aquestes designacions no costa gaire de veure que ambdós llibres tenen relació amb els estudis de Llatinitat⁴; em sembla, per altra banda, interessant de remarcar que, precisament, fan la seva aparició en uns moments en què en l'ensenyament d'aitals estudis ens consta que hi ha a la nostra ciutat un lamentable desconcert i una certa desorganització, fruit, sobretot, de la recent expulsió dels jesuïtes i l'obligada interrupció del funcionament dels seus centres docents⁵.

«Arte poetica»

Del primer d'aquests dos llibres, *Arte poetica...*, que segons les "aprovacions" cal datar l'any 1768, he pogut veure'n un exemplar a la Biblioteca del Seminari; és un opuscle en vuitè que consta de 13 fulls sense numerar —els fulls liminars— i 128 pàgines que contenen el text, traducció i comentaris de l'*Ars poetica* o *Epistula ad Pisones* d'Horaci⁶.

La traducció és en prosa —basant fidel, però molt gramatical i allunyada de les qualitats estètiques de l'original⁷ i figura després del text llatí de cada precepte, tot seguint-li la interpretació i les notes erudites corresponents; hi ha, evidentment, moltes mancances, però cal reconèixer, en el seu conjunt, l'esforç de l'autor, Pere Bes i Labet, per a posar la poesia llatina —en aquest cas la d'Horaci— a l'abast dels possibles lectors.

Els fulls liminars —part important i significativa del llibre— abraquen diferents aspectes, que transcriu en el mateix ordre i forma en què ho trobem imprès:

Aprobación del R. Balthazar Jaime Juan Presbytero, i Maestro que ha sido de Rhetorica, i Poesia del antiguo e illustre Colegio Tridentino de Gerona, i aora Retor de la villa de Saus.

Aprobación del Rndo. Cyro Valls, Presbytero, i Doctor en Sagrada Theologia, i Maestro de Rhetorica, i Poesia del insigne Colegio Tridentino de Gerona.

Dedicatoria.- Prólogo al ingenioso lector.- Octava hecha por el mismo autor.- Distichon, in honorem Principis Lyrici.- Cuarteta.- Breve poeticae encomium in lucem ab ipso auctore editum.- Tabla de los autores citados en esta obrilla.- Advertencia.- Erratas.- Advertencia.

«Bucólicas»

L'altre llibre, *Bucolicas...*, del qual la Biblioteca Pública de Girona en posseeix dos exemplars, cal datar-lo, segons les "aprovacions", l'any 1771. És un opuscle que, per

les seves característiques tipogràfiques —l'edició és molt poc acurada— i per determinades peculiaritats del seu contingut, podria, al meu entendre, rebre la denominació de "curiositat bibliogràfica"⁸. Ja ho vaig fer constar en el meu estudi intítulat *Edició gironina de les Bucòliques de Virgili*⁹; hom pot trobar en aquest treball la descripció del llibre i l'anàlisi d'alguns aspectes rellevants, de manera que això m'allibera d'insistir-hi novament. El que sí vull dir és que l'autor ha aprofitat també aquesta edició per a incloure-hi algunes de les seves composicions poètiques en llatí i altres escrits força originals, molts dels quals ens palesen les circumstàncies que l'envoltaven i ens aporten dades interessants per a conèixer la personalitat literària i, fins i tot, humana d'aquest gironí del segle XVIII.

Em guardaré bé de dir que Pere Bes i Labet fou un gironí insigne, en el sentit d'home de gran mèrit i remarcable entre tots; jo diria, més aviat, que fou en el seu temps un home singular que —almenys en la seva juvenesa— es va distingir en una activitat cultural, la d'escriure,

128

A R T E

haia quitado la vida à su Madre: cuando semejantes voces de hijos no de Reies, fino de miseros Mendigos ocasionaron tambien la muerte à sus Madres? Fueron à porfia los criados à dar razon de ello al Rei; mas viendo à el, i à su hijo hechos funebres espectáculos, arrojaronse desesperados à una laguna, que en el bosque estava, donde acabaron sus dias.

La dificultad consiste aora en poner la muerte de cada uno en un folo difícilico.

Voi, pues, à ponerlo.

*Regnans cum canibus, Natus, Regina, Ministri:
Bombarda, saltu, voce, palude cadunt.*

Alguno, tal vez dirà, que esto no encierra dificultad, i que tambien el lo haria. Mas temo, que no haga aquello, que dice el Arte Poetica:

Sudet multum, frustra que laboret

Aufus idem:

Advertencia. Los dos vocablos Griegos se han puesto asi, por no tener Letras Griegas.

F I N.

Gerund. 31. Jan. 1768. Gerona 18. de Febrero 1768.

IMPRIMATUR.

IMPRIMASE.

Mareillo Vte. Gen. & Offic.

Vallesantoro.

L'última pàgina de l'"Arte poetica", amb l'"imprimatur" del Bisbat.

modesta, evidentment, però lloable i que, com veurem, li va ocasionar en alguns moments més angoixes que satisfaccions.

Gairebé un desconegut.

La biografia de Pere Bes i Labet està per fer. Tot i que E. Claudi Girbal el cita entre els cinc escriptors que destaquen en el segle XVIII a Girona¹⁰ i l'assenyala com a autor d'una de les dues obres esmentades, *Arte poetica...*, no sembla que els seus llibres i la seva persona hagin despertat l'interès dels estudiosos de la nostra història local i no em costaria gaire de dir que a casa nostra és gairebé un pobre desconegut.

Les dades de Claudi Girbal les recull, és cert, Joaquim Pla i Cargol¹¹, però no hi aporta cap notícia més; no es fa ressò tampoc de l'edició de les *Bucolicas...*

M. Menéndez y Pelayo en les seves obres "Biblioteca de traductores españoles", "Bibliografía hispano-latina clásica" i "Horacio en España"¹² fa una ressenya dels dos llibres de Pere Bes i Labet i diu, en la darrera, entre altres coses, que aquest es manifesta estudiant

aprofitat i afegeix —referint-se a *Arte poetica...*, que la notícia d'aquest llibre la va tenir, junt amb altres notícies rares i curioses, a través del seu erudit amic D. José Ramón Fernández de Luanco¹³.

També a la introducció de les *Bucòliques* de la Fundació Bernat Metge, p. 100, el Dr. Miquel Dolç cita entre les traduccions del segle XVIII la de Girona, de P. Bes i Labet; la notícia és, evidentment, molt breu, però és prou significativa, sobretot si tenim en compte que hi són aduïdes molt poques traduccions d'aquesta època.

Coneixem altres succintes referències a Pere Bes i Labet, però insisteixen en el que ja sabem¹⁴; no obstant és d'agrair que, d'una forma o altra, s'hagi recordat l'existència d'aquest gironí, d'aquest home singular —com m'agrada de dir-li; no ha passat, doncs, inadvertit del tot.

Noves dades biogràfiques

Servint-me d'algunes fonts documentals i espigolant en la pròpia obra, heus aquí el que jo avui puc afegir:

Pere Bes i Labet nasqué a Girona el 27 de febrer de 1747 i fou batejat el dia següent, segons consta en el Llibre de Baptismes de Sant Feliu de la nostra ciutat. Era fill de Pere Bes, comerciant¹⁵, i de Francisca Labet; tenia dues germanes i un germà més grans.

Del germà, Ignasi, sabem que va néixer l'any 1742 i fou batejat també a l'església de Sant Feliu el dia 8 de desembre.

Pere fou tonsurat el dia 7 d'abril de 1767 —tenia, per tant, 20 anys—, mentre que el seu germà rebé la tonsura un mes abans, el dia 7 de març.

Hem trobat també el nom de Pere Bes i Labet en les lletres testimonials del 13 de juny de 1767 "para pretender en Madrid beneficios simples i servideros en las Iglesias catedrales y metropolitanas"¹⁶.

Del seu germà hi ha a la Biblioteca del Seminari un llibre intítulat "Manual de comerciantes", editat a Madrid l'any 1775. En el pròleg, entre altres coses interessants, Ignasi Bes fa referència a una altra obra seva, "Tratadito de reducción de cambios de libras Tornesas", fruit, segons afirma, de la dedicació de les poques estones que l'han deixat lliure les ocupacions del seu exercici¹⁷.

Respecte a Pere, una dada interessant que ell mateix ens forneix a la portada de *Arte poetica...* és la que acompanya el seu nom: "natural de Gerona; Cursante del segundo año de Philosophia Thomística". Segons això, Bes era un estudiant quan l'any 1768 va escriure aquesta obra; tindria 21 anys.

A partir de l'any 1771, que és la data que acceptem per al llibre *Bucolicas...*¹⁸, no coneixem, de moment, quina seria la trajectòria de la vida de Bes; pel que veurem més endavant, podria ésser —aventuro la conjectura— que per certs esdeveniments i circumstàncies poc favorables es veié forçat a marxar de Girona. Sobre aquest particular ens n'illustren algunes dades espigolades en els seus dos llibres, així com també d'altres que ens permetran d'atribuir a Pere Bes —no crec que sigui cap gosadia— la consideració de *llatinista* i de *poeta*. De fet, són essencialment aquests dos aspectes els que m'interessa de reflectir en el present treball.

Dos llibres de text

D'antuvi vull referir-me al pròleg de l'*Arte poetica...*; l'autor, el mateix

Pere Bes, tot fent al·lusió al seu limitat saber per a traslladar "al idioma español" l'obra d'Horaci, adverteix que ha emprès aquesta tasca a estones perdudes, per tal d'evitar l'ociositat i per a conèixer bé el seu contingut, sense la més mínima pretensió que el seu treball fos publicat; amb tot, diu ell, davant la insistència d'alguns erudits i homes entesos, que l'havien examinat i llegit acuradament, es veié obligat a lliurar-lo a la impremta; és així com va decidir il·lustrar amb notes d'erudició la seva traducció i dirigir la seva obra —"obrilla", l'anomena— a "los señores candidatos de Rhetorica, i principalmente de Poesia", amb la intenció de proporcionar als més joves els mitjans més fàcils per a progressar en la carrera de les lletres i, alhora, perquè els ja experts en la Llatinitat i Ciències en recollissin bons fruits. Justifica l'ús del seu estil planer i, entre altres coses, posa en relleu que la seva tasca ha estat dura i plena de dificultats, però que ha estat una tasca ben personal, contràriament al que alguns puguin dir. Acaba amb una mena de "captatio benevolentiae" i demana disculpes per les mancances que hom pugui trobar-hi i de les quals ell n'és prou conscient.

Crec que val la pena de remarcar aquí els mots elogiosos que fan d'aquesta obra i del traductor els preveres R. Baltasar Jaumejoan i Cir Valls en les respectives aprovacions del llibre i ambdós coincideixen amb fer resaltar la utilitat de l'opuscle per aquells que aspiren a una perfecta Retòrica i Poesia. Cir Valls —home de prestigi intel·lectual ben reconegut¹⁹— afegeix que és digne de les millors lloances el traductor per haver fet l'obra d'Horaci familiar, especialment a la joventut que es dedica a aquelles importants i belles arts.

Podríem deduir dels mots precedents que Pere Bes, recollint, sens dubte, les profitoses ensenyances rebudes i aplicant-hi el seu esforç i estudi personals, havia elaborat amb la traducció i comentaris de l'*Arte poetica...* i també de les *Bucolicas...* —gairebé sense pretendre-ho— una mena de llibres de text.

El llatísta

Si hem de valorar Pere Bes i Labet com a *llatísta* no ho podem fer sense tenir en compte el temps en què visqué. Arreu de les seves obres dóna, certament, innombra-

BUCOLICAS DE PUBLIO VIRGILIO MARON, CON LA ECLOGA

à la Muerte del Poeta
Jayme Vanier,
y Esplicacion de su primer
Libro.

Traducido todo en lengua Castellana

Por Pedro Bes, y Labét
natural de Gerona.

GERONA: Por Miguel Brò,
Imprefor, y Librerò.

"Bucólicas", també
imprès a Girona, és
un volum d'edició
poc acurada.

bles testimonis de la seva estima envers la llengua i literatura llatines i, malgrat les mancances que podem trobar-hi, no li podem negar —jove com era— que en tenia bons coneixements; ja hem parlat d'ell com a estudiant aprofitat.

No oblidem, tanmateix, que en el segle XVIII —època bastant gloriosa per a les lletres clàssiques— la investigació filològica no havia assolit encara la precisió i el rigorisme metodològic que tindrà en el segle següent; en el nostre llatísta, doncs, hom pot veure que en el seu atansament als escriptors de l'antiguitat clàssica —en aquest cas, Horaci i Virgili— resta arrelat encara el tecnicisme rutinari escolàstic i gramatical, que certament, no condorda amb les exigències i criteris d'avui²⁰.

Tot i això, no li manca esperit crític i en algunes ocasions es permet, fins i tot, de refusar els parers d'autoritats ben conegudes; en comentar, per exemple, l'argument de la Bucòlica V, fent referència a una determinada interpretació de Lluís Vives, gosa dir que aquest procedeix "ignorante e imprudentemente", o en la mateixa Bucòlica, al·ludint l'autoritat de Juli Escaliger

respecte a un díptic d'autor desconegut diu que "a versos de un autor incógnito no debo dar crédito", o, prou significativa és també la frase "yo soy de contrario parecer" que trobem en el comentari d'uns versos de la Bucòlica IX.

El poeta

Moltes més coses podríem dir d'aquest Bes que m'he permès d'anomenar *llatísta*; el present treball, però, té unes limitacions i —tal com m'he proposat— he d'exposar quelcom també del Bes amant i defensor de la poesia i, ell mateix, poeta. De fet, en aquest gironí singular ambdues condicions —cal dir-ho— es troben estretament lligades.

En els fulls liminars de l'*Arte poetica...*, i ocupant-ne nou pàgines, crida l'atenció un abrandat discurs en llatí en lloança de la poesia; hi descobrim trets molt personals, però hi són ben palesos també els preceptes de la *Poetica* d'Aristòtil, de l'*Ars poetica* d'Horaci o del *Pro Archia poeta* de Ciceró, entre els antics, o de les teories literàries de l'antiguitat tardana, que tant havien d'influir en els panegírics de l'època

694 BUCOLICAS

O Santas Musas, bastarà, que vuguestro Poeta haya cantado estos versos, estando sentado, y haciendo un canastillo de dobladizos mimbres: vosotras hareis, que estos mis versos parezcan muy buenos à Galo: à Galo, digo, para quien mi amor crece cada hora tanto, quanto crece el florido olmo al llegar la Primavera.

25. Surgamus: solet esse gravis cantantibus
(umbra.

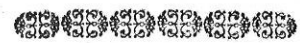
Juniperi gravis umbra: nocent & frugibus
(umbrae.

Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite ca-
(pellæ.

Levantemonos: porque la sombra suele dañar à los que estàn en ella cantando: y principalmente daña la sombra del enebro: pues tambien las sombras dañan à las cosechas. Andad, andad à casa. ò cabritas ya hartas de paecer: porque se hace tarde, ò de noche Ò fino: el Hespero ya apunta, ò sale.

FIN.

195

IN OBITUM

VATIS

JACCI VANIERII.

E C L O G A.

DAPHNIS, TITYRUS,
Thyrsis.

DAPHNIS.

Ruris Amor patrii quid, Tityre, mollis
(in umbrâ
Argutos hilari meditaris arundine vertus?
Thyrsi, quid ore modos recinis? dum ripa
(Garumnæ
Ingemit, alterno festiva tripudia saltu
Ducitis! ah!... plectrum lacrymis aptate;
(coronas
De-

N 2

De-

A les Bucòliques de Virgili, Bes i Labet hi va afegir composicions poètiques pròpies. A la dreta, la primera pàgina del llibre amb l'explicació introductòria.

medieval, del Renaixement i de l'època moderna. No hi manquen els tòpics epideictics tan emprats en els temes dels exercicis retòrics i tan recomanats en els seus manuals i, per tal d'il·lustrar l'eficàcia i la bondat de la poesia, hi són evocats Orfeu, Tirteu, Arquíloc, Homer, Hesiode, Horaci, Virgili, Catul, Lucà, etc. al costat de Justí, Sant Agustí, Sant Gregori Naciàncè, i altres, amb els quals l'autor posa en connexió el món pagà i el cristià. Pel seu capteniment i per la seva condició d'estudiant de filosofia tomística no s'oblida d'evocar, quan s'escau, la "universa Ecclesia", l'Arca de Noé, Job, Isaïes, David, Salomó, etc. En resulta, tot plegat, una peça oratòria, en la qual Pere Bes sovint fa caure el seu entusiasme i el seu fervent elogi de la poesia en el que Erns Robert Curtius denomina *Überbietung* ²¹.

Les seves composicions poètiques, la majoria en llengua llatina ²² i inserides, especialment, en l'edició de les Bucòliques, requereixen un estudi particular, que en certa manera ja vaig encetar en aquell treball que he esmentat més amunt.

Cal que digui, no obstant, que són peces mediocres, purs entreteniments literaris o exercicis poètics escolars, que, si algun mèrit tenen, és el de reflectir —amb les moltes reminiscències de Virgili i d'Horaci— la seva estima i el coneixement d'aquests grans mestres de la poesia, i, per altra banda, el de fer-ne un mitjà escaient per a poder palesar alguns aspectes, més aviat malstrucs, de la realitat que l'envoltava.

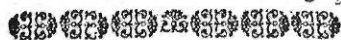
Incomprens i blasmat

Respecte a això últim, vull remarcar que Pere Bes i Labet al llarg de les seves composicions poètiques i també d'altres escrits fa evident que la seva poesia ha tingut detractors i que ell que —segons paraules seves— "estimava més els versos que tot el que hi ha al món" va veure frustrada la seva vocació de poeta i va ésser víctima de la incomprensió de moltes persones que no produeixen res, els "pigres y estériles", com els ano-

mena ²³.

Es dol, en una ocasió, que si fa versos li diuen "neci, mal poeta, inepte" (*carmina si facio, stultus, suffenus, ineptus dicor*), o li diuen "lladre" si vol imitar Horaci i Virgili (*dicor ergo Latro si imitor tua carmina, Flace...*); més significatiu són encara —i ben estimables per l'allusió a la nostra ciutat— els versos en què es lamenta que els gironins ja no puguin gaudir de la Musa de la poesia (*Desine, Meri, Gerundenses, tua Musa reliquit / et patriam Musae deseruere tuam*), i aquells en què tot acomiadant-se de la ciutat i dels companys —seria realitat o simple ficció literària?— diu que Girona no ha estat feta per als poetes, ans els perjudica (*Non urbs facta fuit vatibus, immo nocet / ...Chara vale cum gente, Gerunda, valete sodales...*) ²⁴. "Jo no he fet cap mal" (*nihil ego peccavi*), diu en la dedicatòria de les *Bucòlicas*..., i en un altre lloc invoca l'Apol·lo de Grinà que sap quina ofensa li han fet i de quines baralles i enganys ha estat víctima, essent com és home de bé ²⁵.

Aquestes i altres manifesta-

ESPLICACION

SOBRE ESTAS PALABRAS,
ó Terminos

BUCOLICA, ECLOGA.

TODA Obra toma su título de aquellas Personas, o materia de que trata, pues, tratando el señor Virgilio en toda su primera humilde Obrilla de Pastores, y como entre ellos los primeros, y principales sean los Bucros, ó los que cuidan de los Bucyes; con fundamento, y propiedad el título es: Bucolica. La misma palabra Bucolica, ó á lo menos la primera sílaba, y prononciación Bu-nos hace bastante entender, y conocer, de donde se origina, y lo que significa esta palabra Bucolica.

A Quien

cions pesaroses subratllen que la tasca de Pere Bes i Labet com a escriptor —sobretot com a poeta— no fou gens planera; no va trobar a la seva ciutat el suport que ell esperava i es va veure sotmès —si hem de creure les seves paraules— a censures ben amargues i a blasmes ben punyents.

No costaria gaire de veure en tot això un exemple —a nivell local— d'aquells aferrissaments ben documentats en la història de les picabaralles literàries del segle XVIII. Girona no n'havia d'ésser una excepció!

NOTES

1. En la transcripció és respecta la forma original.
2. Escriptor francès (Causes, 1664 - Toulouse, 1739) conegut com "El Virgili de França", per les seves composicions en versos llatins sobre els treballs i la vida del camp, recollit tot en el llibre "Praedium rusticum". Pere Bes diu que és una obra "de una eximia arte y de grande primor".
3. En endavant es designaren: *Arte poetica...* i *Bucolicas...*
4. Comprenien, fonamentalment, gramàtica, poesia i retòrica; sobre aquests estudis a Girona vegeu com a obra més recent i amb abundant bibliografia, SALOMO MARQUÈS, "L'Esenyament a Girona al segle XVIII", Col.legi Universitari de Girona, 1985, pp. 49 a 75.
5. Després de l'expulsió dels jesuïtes (1767) el Seminari es va fer càrrec ben aviat d'aquest ensenyament i és coneguda la rivalitat entre l'Ajuntament de Girona i el bisbe Palmero per a obtenir els estudis de Llatinitat. Vegeu SALOMO MARQUÈS, op. cit., p. 50.
6. Agraeixo al Dr. J.Mª Marquès i a Mn. Baburés les facilitats que m'han donat per a la consulta del llibre.
7. No difereix gaire de les altres versions coetànies.
8. No sembla un text idoni per a una grata lectura de la poesia de Virgili. El Dr. Mirambell, a qui agraeixo que, en el seu dia, m'hi donés accés, cita aquest llibre entre els pocs de l'impressor Miquel Bro. Vegeu E. MIRAMBELL, "La família Bro...", A.I.E.G., XXVII, 1984, p. 301.
9. Comunicació presentada al Simposi celebrat a Barcelona, l'any 1981, per a commemorar el bimil·lenari de la mort de Virgili; publicat a "Actes del VIè Simposi; Secció catalana de la S.E.E.C.- Facultat de Filologia. Universitat de Barcelona, Barcelona, 1983.
10. "Escriptores gerundenses", Gerona 1867, pp. 50-55. Els altres escriptors són: Narcís Camps i Prats, Francesc X. Dorca, Fr. Benet de Llobrossols i Carles Pasqual i de Regàs.
11. "Biografia de gerundenses". Gerona-Madrid, Pla edit., 1960, p. 27.
12. En l'ordre respectiu: t. I, pp. 244-45; t. IX p. 25 i pp. 209-210; t. I, p. 121.
13. Catedràtic de la Universitat de Barcelona i Inspector d'Ensenyament, molt afectonat a cercar llibres antics i rars; ens consta un seu sojorn a la nostra ciutat en compliment de la seva funció inspectora, l'any 1882. Vegeu "Rev. de Gerona", VI, p. 324.
14. A l'Enciclopèdia Espasa, per exemple, és citat entre els traductors i comentadors de Virgili amb el nom de Pedro Bu y Lobet; en el "Manual del librero hispanoamericano" de Palau i Dulcet figura solament el seu germà Ignasi, i les obres corresponents.
15. Anteriorment hi havia escrit "mestre manyà", però hi ha una esmena; la professió de comerciant la confirma l'acta de baptisme del germà.

16. "Órdenes y testimoniales de 1756 a 1775", fol. 272 v.; m'ha facilitat aquestes dades el Dr. J.Mª Marquès, a qui faig palès el meu agraïment.

17. En l'escrit del privilegi del rei sobre la impressió i venda del llibre, l'autor és citat com a "vecino de esta corte" i se l'anomena D. Ignacio de Bes y Labet.

18. Pere Bes adverteix que el llibre era ja imprès dos anys abans, però per no ésser completes les notes i per dificultats econòmiques no s'havia pogut donar a conèixer.

19. Sobre Cir Valls vegeu J. CLOSA i FARRES, "Aportació al coneixement de l'estat dels estudis clàssics al tombant del segle XVIII. L'Obra de Cir Valls i Geli", Faventia 2/1, U.A.B., 1980, pp. 113-127; SALOMÓ MARQUÈS, "Discurso sobre la educación...", de Mn. Cirus Valls i Geli de l'any 1790", A.I.E.G., XXVI, Girona 1982-83, pp. 559-573; J.Mª MARQUÈS, "El Dr. Cirus Valls, pedagog, orador i acadèmic", Rev. de Girona, 106, 1984, pp. 39-45.

20. En el meu estudi sobre l'edició de les Bucòliques, op. cit., p. 252 ss. em refereixo a aquestes qüestions i en dono exemples. Vegeu GAETANO RICHI, "Historia de la Filología clásica", Nueva Col. Labor, Barcelona 1967, pp. 148-149.

21. "Literatura europea y Edad Media latina", I, p. 235; II, pp. 263 ss.

22. En castellà hi ha a *Arte poetica...* una Octava:

Alto, florido te llaman Claudiano, / Propercio varonil eres, i brioso / rápido en guerras, Español Lucano, / Elegiaco Nason, triste, i cupioso / Marón de poetas heroica Mano, / Dulce Catulo, elocuente, amoroso, / mas Flacco con lyrico estilo, i metro, / de todos eres todo, Palma, i Cetno.

i una Cuarteta:

Thesoros nos ha contado / el mejor Cisne de Apolo. / Dà, i serás Cisne dorado / los Preceptos deste Solo.

23. És prou significatiu el seu poema *In invidiám* i la repetició del mot *invidia* i també *Zoilus*, sinònim de detractor, contra el qual, així mateix, escriu un poema. En el poema de Pere Joan Dalmau que figura en l'apèndix d'"Una poètica del Barroc, El 'Parnàs català"', a cura d'ALBERT ROSSICH, Col.legi Universitari de Girona, 1979, la frase "...neu timeas zoilos" ens recorda expressions semblants en els llibres de Pere Bes.

24. *Són versos del poema "De discussu"; en uns versos anteriors diu que tres vegades ha intentat de marxar, però nimium patriae me retinebat amor, és el que afegeix.*

25. Per uns versos de *Bucolicas...*, *Quae non a lege probata impressi, in nostrum surgat ut hostis opus?* (He imprès alguna cosa no aprovada per la llei, perquè l'enemic s'aixequi contra la meua obra?), podríem pensar que el seu primer llibre *Arte poetica...* no havia tingut bon acolliment.